

Az Új Symposion „éveinek margójára”

1961 decemberében — ifjúsági hetilap mellékleteként — jelentek meg az irodalmi-művészi jellegű *Symposion* első számai. Az évforduló alkalmából, 1981-ben a szerkesztőség munkaévet hirdetett, amelyet a jugoszláviai magyar művelődés — Sinkó Ervin mellett másik — kiemelkedő személyiségéről, B. Szabó Györgyről nevezett el. Ennek keretében körlevelet intéztek a *Symposion*-mellékletet s az ezt követő *Új Symposion* folyóiratot, illetve mozgalmat létrehozó nemzedék tagjaihoz, akiket arra kértek, hogy a levélben foglalt kérdésekre adandó válaszaikkal járuljanak hozzá a lap pályájának és szerepének a meghatározásához.

Az ankétára beérkezett visszatekintések és vallomások egy részét az ÚJ SYMPOSION nemrég hozzánk érkezett, 200. száma közli. Úgy érezzük, hogy az alapító nemzedék jeles képviselői által készített mérleg bemutatásával régi adósságot törlesztünk, hisz a jubiláló folyóiratot közönségünk — sajnos — még alig ismeri.

A visszaemlékezések sorát Bosnyák István indítja, akinek egyedi illetékességét többek között az a körülmény biztosítja, hogy a *Szóakció* című munkájában (1980) éppen a lap művelődéstörténeti előzményeit foglalta össze. (Bosnyák könyvének első kötete egyébként számos olyan tényt említ, amelyek — a vajdasági és az erdélyi magyar irodalom bizonyos összefüggéseire utalva — további összehasonlító értelmezést sürgetnek. Az ilyen célnyelvű komparatista megközelítés egyre inkább nélkülözhetetlennek bizonyul mindazok számára, akik a nemzetiségi irodalmak és művelődések jellegzetességeit kutatják.) Noha *Az indulásról, húsz év múltán* című írásában Bosnyák erőteljesen hangsúlyozza a *Symposion*-nemzedék és az előző törekvések közötti cezúrát, mert felfogásában megosztás nélkül nincs igazi megújulás, távolról sem tagadja a hagyományok és a különböző korosztályokhoz tartozó alkotóműhelyek közötti kommunikáció jelentőségét.

Ami a felszabadulás előtti vajdasági tradíciókat illeti, könyvében Bosnyák elismeréssel értékeli Szentéleky Kornél irodalomszervező tevékenységét a húszas években, és kiemeli azt a hatást, amelyet a „vallani és vállalni” krédója gyakorolt munkásságára. Érthető módon hosszabban időzik a régi *Híd* jellemzésénél, s a lapban közzétett szociográfiaival kapcsolatban Bori Imrét idézi, aki rámutatott a *Sarló* és a *Korunk* e téren érvényesülő serkentő példájára.

Ha a *Szóakció* első kötetében az *Új Symposion* távolabbi előtörténetével ismerkedhetünk meg, az említett visszapillantás (amely feltehetően egy részlet a második kötetből) elsősorban a szerző nemzedéke fellépésének egyetemes, országos és vajdasági hátterét vázolja fel. Bosnyák István s vele együtt az ankét más résztvevői mindenekelőtt a hatvanas évek elején biztatóan induló „olvasás”, a marxizmus reneszánszába vetett remények ösztönző funkciójára hivatkoznak, de rámutatnak arra, hogy ennek hatékonyságát döntő módon a jugoszláviai „negyvennyolc” fordulata szavatolta. Eszmeileg a praxisfilozófia, a marxizmus „meleg áramlatától” elválaszthatatlan kritikai tevékenység, általában az az orientáció bizonyult meghatározónak, amelyet olyan gondolkodók fémjeltek, mint Lukács György és tanítványai, valamint Ernst Bloch és Herbert Marcuse. Indulásuk légköréről szólva, Végl László szerint a rájuk jellemző antisztálinizmus nem csupán politikai, ideológiai tett volt, hanem „a mindennapok pórusaiba behatoló közérzet”, a csoport számottevő teljesítményeként pedig Losoncz Alpár azt kívánja tudatosítani, hogy „a hatvanas években formálódó baloldali mozgalmak értékrendjét csempészte be a vidékiesség, provincializmus áporodott bűztől szagló vajdasági levegőbe”.

Közvetlen tanítómestereiket Sinkó Ervinben és B. Szabó Györgyben jelölik meg. Gerold László megfogalmazásában ők voltak szellemi koordinátarendszerük kialakítói: „Irodalmi, esztétikai alapállást és értelmiségi létformát lehetett tanulni tőlük.” Végl László konkretizálja a Sinkótól kapott segítséget: „Tőle tanultam meg — írja — szinte emberközben, hogy a valósággal való konformista kiegyezés mindig a leghaladóbb eszmékről való lemondás jegyében történik meg, és a *nem*

ugyanolyan értékes, mint az *igen*." Sinkó Ervin újvidéki „ellen-katedróján” lehetett azt is tudatosítani, hogy bírálni kell azt is, amit szeretünk, a dolgok és az igazságok pedig viszonylagosak.

A B. Szabó György nyújtotta támogatás csak a maga változásaiban értékelhető kellően. Ez a nálunk alig ismert jelentős kritikus, irodalomtörténész, esztéta és főiskolai tanár, akinek nagy fontosságú szerep jutott a felszabadulás utáni jugoszláviai magyar irodalom életében, a Bosnyák István *Szóakció*jában található megállapítás szerint „nemcsak szenvedő alanya és kiszolgáltatottja volt a nyomorúságos, a provincializmus »többletével« is megáldott szocrealizmusunknak, de az ellene indított harc élvonalbeli képviselője is volt”. Az ötvenes évek elején ő vezeti be Bori Imrét, Fehér Ferencet, Major Nándort és Németh Istvánt mint egy új nemzedék képviselőit a *Híd* úgynevezett „áprilisi számába”, de a „megoszlás nélküli megújulás” jegyében elvitatja tőlük az önálló érvényesülés jogát. Később, 1957-ben revízió alá veszi ezt az álláspontját, majd 1961–1962-ben a konzervatívizmus vádjával szemben védelmébe veszi az induló *Symposiont*, s ily módon elősegíti nemzedéki mozgalmaként való kibontakozását.

Mi ellen lépett fel a *Symposion*-generáció? Miként határozható meg kultúrszociológiailag a köréje tömörülő gárda? Losonc Alpár olyan kisközösségként értelmezi a csoportosulást, amely mint egész „a totalitás artikulációjára irányult”, s amelyben a „radikális antisztálinizmus” elméletileg végigmondott elemei mellett „az életanyag irodalmi, művészeti megfogalmazása is helyet kaphatott”.

A csoport — elutasítva az idősebbek atyáskodó patronálását — szellemi avantgarde pozíciót kívánt kiküzdeni, és a korszerűség, jugoszláviaság, európaiság csillogzata alatt határozottan szembefordult mindazzal, ami vidékiességet, regionalizmust, műkedvelő folklorizmust jelentett. Bosnyák István összefoglalta és csoportosította az aspirációikat és vállalt hagyományait kifejező kulcsszavakat. Ízelítőül ime néhány közülük: adys kollektív individualizmus, kockázatvállaló frásztudói etika, irodalmi-kulturális mozgalmiság, cselekvő remény és konkrét utópia, a népi-nemzeti irodalmi partikularizmus elutasítása, baloldaliság, urbánusság, szakmaiság. Ezek a fogalmak és jelleg voltak tolmácsolói az önmagát mozgalmaknak tekintő csoportosulásoknak, amelyet az önigazgatás szellemében „a korszerű irodalmat és művészetet képviselő alkotók” és az olvasók közösségeként fogtak fel.

Az eszmei-irodalmi behatások mellett természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a valóság, konkrétan az „óriási katlantként” érzékelt Újvidék s a benne kialakult gyökertelenség tényezőit sem. Ezek között említhetjük továbbá a részérdekek fájdalmasan érzékelt konfliktusait, valamint a fogyasztóközpontúság — elutasítva lereagált — fokozódó érvényesülését. Végel László alakulását paradigmaticusan kezelve, bepillantást nyerünk a nemzedék java részének mentalitását meghatározó közvetlen életélményekbe: „A falu szinte bedobott a városba, és azonnal a város peremére kerültem, miközben a város apoteózisra járt a fejemben. Engem úgy tanítottak, hogy a város majd megvált; engem is, mindannyiunkat. A városi életézés azonban egyszerűen forma nélkülinek, megismerhetetlennek tűnt. Először csak egy anarchikus közeg, a kötetlenséget elfogadó környezet, az álmodó outsider-világ fogadott be. [...] A falutól végérvényesen eltávolítottam, úgy éreztem, elárultam, romantikus falukép-rekonstrukcióra nem voltam képes.” A nagy társadalmi mutációk és életformaváltás, valamint az esztétikai-műfaji törekvések összefüggését vizsgálva, Végel úgy látja, hogy nemzedéke „esszé-kábulata inkább bizonytalanságot, keresést, nyugtalanságot, elvágakozást, az illúziók kétértelműségét fejezte ki, mintsem szigorúan vett értelmiségi programot”.

A nélkülözhetetlen kételynek és a kötelező demisztifikációnak megfelelően Végel perspektívájában nemzedékére az ellentéteken keresztül vezető hosszú menetelés vár. Gerold László viszont aláhúzza, hogy az onelégült provincializmus ellen irányuló mozgalom összetartó erejét a „közös alapú esztétikai érzékenység” adta, maga a mozgalom pedig „esztétikai iskolát jelentett és a jelenlét, a véleménynyilvánítás reflexét alakította ki. [...] A *Symposion*-nemzedék számára a mozgalom az értelmiségi lét aktív szellemiségigényét jelenti.”

Es ezzel elérkeztünk a *Symposion*-nemzedék számvetésének az értelmiségi lét és szerepet boncolgató részéhez, amely egyben átvezet két évtizedes tevékenységük mérlegéhez. Ennek elkészítése főként Losonc Alpárra hárult, aki a mai szerkesztőség tagjaként kommentálja a beérkezett válaszokat, és önkritikailag összegezi a folyóirat, illetve a mozgalom munkásságát.

A csoport és a jugoszláviai magyar értelmiség viszonyát érintő önjellemzésre drámai erejű, őszinte megállapítás vet árnyat: „A *Symposion* mint mozgalom vereséget szenvedett, és ebben a vereségben osztozik a hatvanas évek baloldali mozgalmával, de a vereség okai, az illúziók, nagyon is számbaveendőek.” Egyike ezeknek az illúzióknak éppen az volt, hogy maguk mellett képzeltek egy réteget, ám

ez nem létezett. Az „Új Symposion nem volt a vajdasági magyar értelmiségi folyóirata” — állapítja meg tárgyilagosan Losoncz Alpár, majd hozzátesszi: „az Új Symposion baloldali értékrendje mindig idegen elemként egzisztált errefelé, vagyis ezt az értékrendet éppúgy a légüres tér csendje vette körül, mint Európa többi részében.”

Losoncz a vereséget egy mindenre kiterjedő válság összefüggéseibe helyezi, s az egyenleg másik rovatába — ellensúlyként — annak a leszögezését illeszti, hogy mégis sikerült egy új, szuverén kultúrát teremteniük.

Az illúziókkal való leszámolást önbírálati reflexiók egészítik ki. Számomra leglényegesebbnek az a beismerés tűnt, hogy érdeklődésükben háttérbe szorult (részben talán a vajdasági társadalomtudomány gyengése miatt) a szociológia, a szociográfia, és főként: „artikulálatlanul maradt az a tényhalmaz is, amibe a vajdasági értelmiségi beleszületik, a nemzetiségi lét megannyi jellegzetessége.” Losoncz Alpár látja, hogy a nemzetiségi problematika elhanyagolása a hatvanas évek balos mozgalmainak — véleményem szerint — irreális világforradalmi beállítottságára és minden nemzeti-nemzetiségi vonatkozást egy tévesen értelmezett nemzetköziség nevében mellőző szemléletére vezethető vissza. Szerepet játszott ugyanakkor a nacionalista ideológiáktól való — egyébként jogos — elhatárolódásuk is.

A mai mérlegkészítők nem elégszenek meg annak a leszögezésével, hogy a nemzetiségi lét gondolkodásukban a perifériára szorult, hanem az adósságot törleszteni kívánják. Felismerték, hogy tudományosan számba kell venniük a kérdés-komplexum gazdasági, politikai, jogi és kulturális vetületeit. (Szabadjon megkockáztatni azt a feltevést, hogy ez a hézagpótló erőfeszítés csökkenti majd eddigi elszigeteltségüket is.)

Nem fejezhetjük be szemlénket az *Új Symposion* 200. számáról anélkül, hogy ne említenénk meg azokat az utalásokat, amelyek a romániai magyar művelődésre vonatkoznak. *Ellenportré és búcsú a kritikától* című válaszában Bányai János például egybeveti a *Forrás-nemzedék*et a sajtójával, s a legnagyobb elismeréssel idézi-értelmezi Láng Gusztáv nézeteit a kritikáról, amelyeket a maga számára több vonatkozásban irányadónak ítéli.

A *Symposion-nemzedék* pályájának elemzésében viszont Losoncz Alpár hivatkozik Bretter Györgyre, akinek *Hipotézisek a nemzedékek kettős nyelvéről* című írását kiindulópontnak tekinti.

Az interferenciák nem ismernek egyirányú hatásmechanizmusokat. A termékenyítő impulzusok rendszerint kölcsönösek. A szimpozionisták bátor, korszerű önvizsgálata, minden önáltatást kizáró múltidézése, a mérlegkészítés során felvetett újabb „problémamegvilágító” kérdéseikkel együtt számunkra is példamutatóak.

Gáll Ernő

NYELVMŰVELÉS ÉS NYELVFILOZÓFIA (Magyar Nyelv, 1981. 4.)

Balázs János az 1950-ben indult új magyar nyelv-művelő mozgalom harminc évére visszatekintve annak felmérésére vállalkozik, hogy vajon kiállják-e „az idő próbáját azok az alapelvek, amelyeket nyelv-művelésünk ebben a három évtizedben követett, s hogy összhangban álltak-e a korszerű általános és alkalmazott nyelvészeti, valamint nyelvfilozófiai irányzatokkal és törekvésekkel”. A mérleg pozitívnak mutatkozik.

Az 1961-ben megjelent *Édes anyanyelvünk* című Lőrincze-kötetet méltató Németh G. Béla máig érvényes megállapításait hadd idézzük az olvasó emlékezetébe: „A mai nyelv-művelő is tudja, hogy elsődlegesen fontos a szabályok ismerete, de azt is, hogy ez magában nem üdvözít. Ezért mindenekelőtt gondolkodni, eszmélkedni, itélni akarja

megtanítani az olvasót, a hallgatót. Tulajdonképpen nem is nyelv-művelés, a szó hagyományos értelmében, hanem nyelvi népművelés. A régi nyelv-művelő munkája rendszerint két tevékenységre korlátozódott: ostromozta a hibákat, s javaslattal — új szóval, fordulatformával — állt ki a hibák kiküszöbölésére. A mai viszont emellett, sőt ez előtt igyekszik bevezetni, járatosá tenni a nyelv sajátos logikájában, sajátos szemléletében a hallgatót, az olvasót, hogy aztán a maga lábára állítsa a nyelvi eszmélkedés és ítélet területén.” Eszmélkedés — igen, annak idején Locke is ilyen értelemben használta a *reflexion* névszót és a *reflect* igét, a felületes nyelvismeretet az elmélyedő nyelvi eszmélődéssel állítva szembe.

Balázs János a magyar nyelv-művelés történetét a továbbiakban aszerint veszi szemügyre, hogy a nyelvészek a különböző korokban milyen feleletet adtak a következő három kérdésre: 1. mi a nyelv,

mi ennek az eredete; 2. mi a nyelv rendeltetése; 3. mi az egyes nyelvek — főként az anyanyelv — más nyelvekhez való viszonya?

1. Már az idősámítás előtti V. században viták folytak arról, hogy a nyelv a természetből lett-e, vagy mesterségesen, társadalmi megegyezés alapján jött létre. A nyelvművelők az ókortól napjainkig az utóbbi nézetet vallották, vagyis hogy a nyelvet az emberiség maga hozta létre, s később műveltsége gyarapodása mértékében fejlesztette, ápolta. A görögök, majd a rómaiak is azt állították, hogy a grammatika, a retorika, a poétika, továbbá a logika és a dialektika az emberi nem tökéletesítését szolgáló alkotások, amelyeknek alapja az emberiség legnagyobb vívmánya, a nyelv. A szellem kiművelését a nyelvi műveltséggel szervesen összekapcsoló nézetek a legújabb időkig hatnak. Rimay János, Pázmány Péter, Geleji Katona István, Apáczai Csere János is e nézet híveként fejtette ki annak idején nyelvművelő, nyelvfejlesztő munkásságát. Azt, hogy a nyelv emberi alkotás, a felvilágosodás korában már szinte mindenki vallotta. Herder szerint az ember maga találta fel a nyelvet, továbbhaladása érdekében kellett feltalálnia. Kalmár György, a magyar nyelv-bölcsélet megalapítója egyetemes írásrendszert szerkesztett 1772-ben, Kem-pelen Farkas 1791-ben kiadott híres fonetikai művében — szintén nyelvfilozófiai alapon — az emberi beszéd mechanizmusait vizsgálja, Versegly Ferenc 1818-ban — elsőként Magyarországon — azokat a filozófiai princípiumokat (az ő szavával: talpigazságokat) kívánta kifejteni, amelyek „mindennemű emberi nyelvnek, és így a miénknek művelését is [...] oly szorosan meghatározzák, oly bölcsen intézik, s a célhoz oly bizonyosan eligazítják, hogy vezérlések nélkül nemcsak sükeresnek, hanem még művelésnek sem lehet igazán tartani”. A tapasztalat — szerinte — lehetővé teheti tökéletesedésünket, csinosodásunkat, de csak az emberi nyelv lehet az eszköze annak, hogy a kultúrát embertársaink között el is terjesszük. Versegly 170 évvel ezelőtt már a tudatosan létrehozott nyelv kiművelésében látta a társadalom tökéletesedésének legfőbb eszközt. A Kazinczy és Kölcsey nevé-től fémjelzett nyelvújítás később szintén ezeket az elveket követte. A felvilágosodás kori nyelvbölcsélettel szemben a múlt századi romantika a nyelvet elsősorban természeti képződménynek tartotta, élő organizmusnak inkább, mint mesterséges alkotásnak. Szarvas Gáborék új ortológus irányzata például ezen az alapon állva tagadta a nyelv-

újítás jogosultságát; számukra mindenben a „romlatlan” népnyelv volt a zsinormérték.

2. A nyelvművelés alapelveinek ki-formálásában meghatározó jelentősége volt annak, hogy mit tekintünk a nyelv fő funkcióinak. A grammatikusok kezdetől abból indultak ki, hogy a nyelv a gondolkodás és a gondolatközlés sem-mivel sem pótolható eszköze. Közlő funkcióját azonban csak úgy töltheti be, ha beszédünk, írásunk egyaránt helyes. A nyelvhelyesség megállapításában a legkiválóbb költők és írók nyelvhaszná-lata az irányadó. Már az ókorból eredő közkeletű felfogás szerint gondolataink szabatos megfogalmazásához el-engedhetetlen a grammatika mellett a logika és a dialektika ismerete is. A szofisták korától kezdve a retorika és a poétika a nyelvi közlés ismeretregizítő és -továbbító szerepén felül a nyelv esztétikai funkciójára is ráterelte a figyelmet. 1603—1605 között írt nevezetes tanulmányában Francis Bacon azt fej-tegeti, hogy az irodalmi szempontok alapján készítenő nyelvtanok akkor lesznek majd igazán értékesek, ha alkotóik minél több kiművelt és vulgáris nyelv sajtáságait vetik össze; a nyelvi szépségek egybevetése révén volna aztán megalkotható „az ékes nyelv eszmény-képe”. Bacon már világosan megkülön-böztette a nyelv gondolatközlő, vagyis logikai funkcióját az esztétikaitól. (Mind-erről az erdélyi nyelvművelő körök minden bizonnyal tudomást szerezhettek az Oxfordban akkoriban megfordult Komáromi Csapkés Györgytől; kapcsola-taik a német nyelvművelő társaságokkal — Geleji Katona révén — eléggé ismertek.) Az esztétikai szempont aztán főleg Kazinczy és Versegly munkássá-gában jut előtérbe. Kazinczy nyelvideál-ja sokszínű változatos nyelv: „Hév, kész és tetsző magyarzója mindannak, amit a lélek gondol és érez.” Versegly 1817-ben kiadott háromkötetes munkájában nyelvünk művészi felhasználásának le-hetőségeit vizsgálva elhatárolja a nyelv két funkcióját: a gondolatközlést és az érzelmkifejezést.

3. Az általános nyelvészet és a nyelv-filozófia előtt álló harmadik kérdés: mi köti össze a világ több ezer nyelvét, hogyan viszonylik egyik nyelv a másik-hoz? Anyanyelvünkre vonatkoztatva: hogyan ítéljük meg a magyarnak más nyelvekhez való viszonyát, azok befo-lyását a mi nyelvünkre? A humanizmus és a reneszánsz korától kezdve Európa-szerte azt hirdették a nyelvbölcsé-lők, hogy minden nyelvnek önálló szelle-miséget tükröző formavilága van, ezért minden nyelv tisztelendő, megbecsülést érdemel. A nyelvek génuszát főleg a

XVII. századi francia felvilágosodás nyelvfilozófusai emlegették. Komáromi Csipkés György 1655-ben közzétett nyelv-tanában nyomatékosan utal arra, hogy művét kizárólag nyelvünk *génuszából* és *természetéből* kiindulva, a latinra való tekintet nélkül igyekezett megalkotni. Érdekes, máig ható érvényű, amit a nyelv tisztaságáról (puritas) mond: valamely nyelv mindaddig tiszta maradhat, míg nem olvad össze teljesen egy másik nyelvvel. „Ennek az elvi állásfoglalásnak az alapja — fejtegeti a tanulmány szerzője — az a ma is irányt szabó felismerés, hogy a nyelvek, más nyelvekkel való érintkezéseik során, mindaddig megőrizhetik eredeti mivoltukat, amíg az idegen hatásokat szerve-sen magukévá tudják hasonítani, de elvesztik önállóságukat, ha e hatásokkal szemben nem tanúsítanak többé ellen-állást.“ Az idegen hatások elől tehát nem elzárkózni kell, hanem a hatásokat áthasonítva megtartani. Nem elég a nyelvi különbségeket vizsgálni. Az európai nyelvek gyakori érintkezéseik során egyre közelebb kerülnek egymáshoz: a nyelvi divergencia helyébe mindin-kább a konvergencia lép. Ez ma már tény: egyetlen kutató sem hagyhatja figyelmen kívül.

Sz. I.

SZÁMÍTÓGÉP-DIAGNOSZTIKA (Time, 1982. 20.)

Az orvos a beteg ágya mellől a szá-mítógép képernyője elé ül, és megkez-dődhet kettejük tanácskozása a szüksé-ges gyógykezelésről. Tíz éve, amikor még a számítógép-programozás kezdetleges-nek számított, és az orvosok hitetlen-kedése is nagyobb mérvű volt, az ehhez hasonló kép elképzelhetetlennek tűnt. De ma már néhány kórházban ez a fan-táziába illő dolog valósággá vált. Például a San Franciscó-i Pacific Medical Center tüdőlaborjában a beteg belefúj a PUFF nevű, számítógéppel ellátott ké-szülékbe, s a gép 90 másodperc alatt elvégzi 250 betegségkiváltó tényező ana-lízisét, sőt ki is nyomtatja ezeket, saját kezelési javallataival együtt. Dr. Robert Fallat, az intézet főorvosa szerint a be-rendezés javallatai az esetek 85 százalé-kában hasznosíthatók. Megjegyzni, hogy bár ez a vegyes diagnózis túl merevnek tűnik, de nagyobb lehetőséget nyújt az

orvosnak arra, hogy a betegek fennma-radó 15 százalékára összpontosítsa fi-gyelmét.

A Palo Alto-i Stanford Onkológiai Klinikán működő ONCOCIN-rendszer egyidőben 30 beteget ellenőriz, analíziseket végez, és kezelési javallatokkal szolgál. E számítógépes rendszer fő pro-gramozója, Carli Scott így nyilatkozott: „Nem vesszük el a döntéshozatal jogát az orvosoktól, csak segítjük őket a mér-legesebben.“

A PUFF és az ONCOCIN a SUMEX- AIM (Stanford University Medical Expe-rimental Computer — Artificial Intelli-gence in Medicine) része. E földrészeket átívelő rendszer kapacitásának a felét szánták a számítógépes diagnosztika ki-fejlesztésére. A SUMEX húsz kutatóin-tézettel — Egyesült Államok, Európa, Japán, Ausztrália — áll közvetlen kap-csolatban.

Dr. Edward Shortliffe, a rendszer egyik kifejlesztője szerint a SUMEX utá-nozni próbálja az orvosok gondolkodás-módját, de egyelőre számolni kell a bi-zonytalansági tényezővel. A SUMEX nagy előnye mindenesetre, hogy infor-mációkat ad a felhasználható gyógyszerekről és mellékhatásairól, s figyelem-be veszi az összes lehetséges eseteket.

A SUMEX-rendszer a programozók és az orvosok szoros együttműködésének eredménye. Egyes orvosokat több hóna-pon át megfigyelés alatt tartottak, hogy lássák, miként elemzik a felmerülő esete-ket. A matematikusok az így megismert diagnosztikai módszerek felhasználásával készítettek el aztán a rendszerhez szük-séges programokat. A *Journal of the American Medical Association* szerint a SUMEX-program eredményei megközelítik a Stanford öt orvosszakértője által elérteteket.

Mindezek ellenére az orvosok egy ré-sze óvatosan tekinget számítógépes kol-légái felé. Bob Carlson így vélekedik a számítógépes rendszerről: „A rendszer igen jó adatgyűjtésre, de gyógyszer- és kezelési javallatai még gyermekcipőben járnak.“ A haladóbb gondolkodású orvo-sok szerint a számítógépes diagnosztika hamarosan széles körben el fog terjedni. A legfontosabb érvet e mellett Peter Szolovits fogalmazta meg: „A számító-gép nem fárad el, és nem felejt el sem-mit.“ Valóban, az orvos „új kollégájának“ nincs szüksége kávészünetre. Sz. I.